

LBRIS

We know
books

Ion Rîșnoveanu

**VIATA COTIDIANĂ
ÎN
DOBROGEA INTERBELICĂ**

 **CETATEA
DE SCAUN**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
RÎȘNOVEANU, ION ISTORIE

Viața cotidiană în Dobrogea interbelică / Ion Rîșnoveanu.

- Târgoviște : Cetatea de scaun, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-537-557-4

94

Toate drepturile de reproducere, integral sau parțial, prin orice mijloace, inclusiv stocarea neautorizată în sisteme de căutare sunt rezervate. Reproducerea se poate face doar cu acordul scris al editurii, cu excepția unor scurte pasaje care pot constitui obiectul recenziilor și prezentărilor.

ISBN 978-606-537-557-4

Copyright Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2022

email: editura@cetateadescaun.ro, www.cetateadescaun.ro

<https://www.facebook.com/EdituraCetateadeScaun>

<https://www.instagram.com/edituracetateadescaun/>

Cuprins

INTRODUCERE	7
CAPITOLUL I STRUCTURA POPULAȚIEI ȘI IERARHIA SOCIALĂ	11
I.1. Mutații demografice în perioada interbelică	11
I. 2. Integrarea coloniștilor în societatea dobrogeană	29
I.3. Starea categoriilor sociale: mici întreprinzători, industriași și comercianți; activitatea portuară și importanța ei	65
I.4. Agricultură și creșterea animalelor – activități predominante ale dobrogenilor în perioada interbelică	93
CAPITOLUL II HABITAT ȘI SITUAȚIE IGIENICO-SANITARĂ	101
II.1. Considerații privind habitatul urban și rural; familia și viața de familie	101
II.2. Aspecte igienico-sanitare: boli, epidemii, starea localurilor publice	137
CAPITOLUL III VIAȚA MORALĂ INTERBELICĂ; VECHI PREJUDECĂȚI ȘI NOI METEHNE	151
III.1. Preocupări mondene în Dobrogea interbelică	151
III.2. Viața de noapte, prostituția, decadența morală	184
CAPITOLUL IV RELIGIA ÎN SOCIETATEA DOBROGEANĂ	197
IV.1. Situația bisericilor; misionarismul ortodox	197
IV.2. Aspecte interconfesionale: Dobrogea - model de toleranță religioasă	210
CAPITOLUL V PREOCUPĂRI CULTURALE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ	229
V.1. Mari evenimente culturale: lansări editoriale, expoziții de artă, concerte	229

V.2. Presa dobrogeană-factor de culturalizare	241
V.3. Învățământul dobrogean - între ideal și realitate	248
CAPITOLUL VI POLITICA ÎN COTIDIAN	261
VI.1. Activitatea partidelor politice.....	261
VI.2. Campania electorală în Dobrogea.....	296
CONCLUZII.....	305
BIBLIOGRAFIE	311
Anexe	317

INTRODUCERE

În discursul istoriografic din ultimele decenii și-a făcut apariția și a câștigat un rol tot mai important problematica vieții private. Istoricii și-au deplasat atenția de la marile evenimente politice, militare și diplomatice spre *marile* fapte cotidiene care însoțesc, zi de zi, existența individului.

Viața privată a omului, indiferent de zonă, cultură, religie sau apartenență socială, a fost ridicată la rang de obiect al cercetării istorice și i-a fost acordată o importanță cel puțin egală cu cea arătată subiectelor clasice ale studiului istoric¹. În măsura în care ne-au rămas informații referitoare la viața de zi cu zi a oamenilor din toate timpurile, la obiceiurile, tradițiile sau credințele acestora, ele au fost scoase la lumină și analizate ca istorie propriu-zisă.

Prin studierea vieții private s-a încercat și se încearcă descoperirea mentalităților umane în condiții de spațiu și timp istoric diferite, de la o comunitate la alta, de la apariția omului până astăzi, de la nord și sud de Ecuator, de la est și vest de meridianul o.

Analizarea ideilor, concepțiilor și comportamentului oamenilor care nu au un rol politico-istoric determinant a devenit la fel de importantă ca și analizarea deciziilor liderilor.

¹ Primii pași în acest sens au fost făcuți în anii '20 ai secolului al XX-lea de către psihologii și sociologii reuniți în jurul teoriilor *Școlii de la Chicago* care au realizat ceea ce lucrările de specialitate numesc *anchete ecologice*. Acești specialiști ai Universității din Chicago au realizat o serie de analize sociologice prin cercetarea, uneori până la dezvăluirea intimului, a modului de viață, comportamentului, gândirii și obiceiurilor locuitorilor de la periferia marii metropole americane.

Un alt exemplu sugestiv al preocupărilor legate de viața privată, gândurile, obiceiurile și comportamentele oamenilor îl reprezintă monumentală lucrare *Istoria vieții private* în zece volume coordonată de Philippe Ariès și Georges Duby, doi reputați specialiști în domeniul mentalităților și al filosofiei istoriei, apărută în anul 1985 la Editura Seuil din Paris și editată în limba română în anul 1997 la Editura Meridiane. Această lucrare tratează viața privată de la Roma antică până în contemporaneitate, propunând teme de discuție dintre cele mai diverse.

Descrierea vieții de zi cu zi s-a realizat prin analiza celor mai mici detalii ale existenței și comportamentului individual sau colectiv. De cele mai multe ori, descoperirea vieții private a fost de natură să arunce o lumină și asupra impactului pe care l-au avut deciziile de natură politică, economică, militară, socială și culturală ale liderilor asupra comunității guvernate².

În lumina acestor fapte, am considerat că o analiză a vieții private în spațiul dobrogean interbelic ar fi utilă pentru înțelegerea societății existente între Dunăre și Mare, a modului în care a evoluat aceasta și pentru desprinderea unor posibile constante în ceea ce privește gândirea, obiceiurile, comportamentele și tradițiile locuitorilor acestui spațiu considerat de Vasile Pârvan cel mai vechi pământ românesc: *Dintre țările care alcătuiesc România de azi, Dobrogea este cea mai veche țară romană. Cu mult timp înainte ca dacii din Dacia să se facă romani, dacii din Dobrogea au început să vorbească latinește, să se închine ca romanii și să-și facă orașe și sate romane*³.

În același timp, cunoscutul istoric Constantin C. Giurescu face o descriere cât se poate de sugestivă sintezei etnice care a avut loc în provincia dintre Dunăre și Mare: *Pe pământul Dobrogei s-a produs o adevărată sinteză etnică românească: aici s-au amestecat românii autohtoni, așa-ziii dacieni, cu cei veniți de pe malul stâng al Dunării, atât din Țara Românească și Moldova, cât și cu păstorii transilvăneni sau mocani coborâți cu turmele*” și că „*au existat relații comerciale între cele două maluri ale Dunării: bani de argint de la Vlaicu-Vodă s-au găsit pe teritoriul comunei Luncavița, punctele Rahel și Petricea, spre apus de Isaccea*”⁴.

Suprafața Dobrogei interbelice era de 23 262 km², ceea ce reprezenta aproximativ a treisprezecea parte din teritoriul României reîntregite. Estimativ, în ordinea mărimii, provincia dintre Dunăre și

Mare ocupa locul al șaptelea între celelalte provincii românești, având o suprafață aproape egală cu cea a Olteniei (24 078 km²), cam jumătate din cea a Basarabiei (44 422 km²) și fiind de peste două ori mai întinsă decât Bucovina (10 422 km²).

În comparație cu unele țări mai mici din Europa, Dobrogea reprezenta aproximativ trei sferturi din suprafața Belgiei (32 500 km²) și ceva mai mult de jumătate din teritoriul Elveției (41 295 km²)⁵.

Așezată în partea de sud-est a României, Dobrogea reprezintă provincia cea mai meridională, ceea ce o face să se bucure de ierni blânde și, în parte, de o floră cu caracteristici mediteraneene. Transpusă pe aceleași paralele, care o mărginesc între Chilia pe Dunăre și Cap Caliacra sau Valea-fără-iarnă, această provincie s-ar situa, în Italia, între Veneția și Livorno. Totuși, vecinătatea cu marile întinderi continentale ale Rusiei face ca Dobrogea să nu se poată bucura de clima și vegetația ținuturilor mediteraneene situate pe aceeași latitudine⁶.

Situată la răscrucea a două drumuri europene de importanță strategică deosebită, dintre care unul unește Marea Nordului cu Marea Neagră și traversează Europa în diagonală de la Gurile Rinului până la cele ale Dunării, iar celălalt unește, în sensul unui meridian, pe de o parte, porturile Mediteranei orientale cu cele ale Pontului stâng, iar pe de alta, stepele pontice cu Strâmtoarea Bosfor și Dardanele, provincia românească trans-danubiană a avut un statut aparte în complexul de provincii românești.

Fără această răscruce de drumuri nu se poate explica nici aspectul etnografic al ținutului, un mozaic de neamuri în toate perioadele istoriei, nici valoarea economică de cap de pod și poartă spre Orient, dar nici soarta de teatru de conflicte pe care i-a hărăzit-o istoria de-a lungul timpului⁷.

În aceste condiții, importanța deosebită a Dobrogei în cadrul Statului Național Unitar Român din perioada interbelică și nu numai era reprezentată de situarea acesteia la Gurile Dunării și la țărmul Mării Negre. Astfel, prin provincia trans-danubiană erau

² Jose Ortega y Gasset, *Revolta maselor*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 43.

³ Radu Vulpe, *Activitatea arheologică în Dobrogea în cei 50 de ani de stăpânire Românească*, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească. 1878-1928*, Cultura Națională, București, 1928, p. 120.

⁴ Constantin C. Giurescu, *Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medievale și moderne*, Muzeul Regional de Arheologie Dobrogea, Constanța, f. a. pp. 5-7.

⁵ Constantin Brătescu, *Pământul Dobrogei*, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească. 1878-1928*, Cultura Națională, București, 1928, p. 4.

⁶ *Ibidem*, p. 5.

⁷ *Ibidem*, p. 5.

transitate cu ușurință cerealele, petrolul, lemnul și alte mărfuri grele care nu puteau fi transportate numai pe apă și exportate în Occident⁸.

De aceea, pe drept cuvânt, regele Carol I a dat o deosebită atenție Dobrogei pe care a numit-o *plămâmul României* și a considerat că *o țară fără ieșire la mare este ca o țară care se înăbușe. O țară fără porturi, prin care să se pună în legătură statornică și directă cu târgurile străine și, astfel, să-și întrețină o respirație economică normală, este o țară condamnată în progresul ei*⁹.

În acest sens, în toată perioada interbelică, autoritățile civile și militare dobrogene, care au primit un sprijin semnificativ din parte autorităților de la București, indiferent de culoarea politică și de interesele de moment, au încercat, și de cele mai multe ori au reușit, să rezolve gravele probleme economice, politice, demografice și, uneori, chiar interetnice cu care s-au confruntat locuitorii provinciei dintre Dunăre și Mare.

⁸ Documentele de arhivă studiate, precum și presa vremii au prezentat detaliat comerțul românesc prin portul Constanța și prin porturile dunărene Tulcea și Sulina. Interesul deosebit pe care comercianții străini îl acordau porturilor dunărene este relevat de statistici care scot în evidență creșterea traficului portuar în perioada interbelică.

⁹ Vezi *Discursul regelui Carol I la inaugurarea portului Constanța*, în *Analele Dobrogei*, I, nr. 1, p. 100.

CAPITOLUL I STRUCTURA POPULAȚIEI ȘI IERARHIA SOCIALĂ

I.1. Mutații demografice în perioada interbelică

După cum geologul, cercetând pământul Dobrogei, constată o surprinzătoare varietate de formațiuni și după cum climatologul și biogeograful întâlnesc, în acest colț de planetă, numeroase caractere care ne duc, unele spre Mediterana, altele spre stepele ponto-caspice, unele spre Europa Centrală, altele spre Podișul Anatóliei, antropologul și etnograful văd în populația Dobrogei un adevărat mozaic de rase și de neamuri, un muzeu etnografic viu; iar istoricul, urmărind destinele acestui pământ, scoate la lumină o secesiune de culturi suprapuse și de schimbări politice, în care forța cuceritoare a venit când de la nord, când de la sud sau de la răsărit.

În provincia dintre Dunăre și Mare, numărul și compoziția populației au cunoscut fluctuații majore, în funcție de perioada istorică și de stăpânirea care și-a exercitat autoritatea de-a lungul timpului.

Dacă, începând cu secolele al XIV-lea și al XV-lea, populația majoritară era reprezentată de turcii și tătarii de religie musulmană, din anul 1878 datele problemei au început să se modifice. Revenirea Dobrogei la România și retragerea administrației imperiale otomane au dus la o migrare importantă a elementului turco-tătar în Turcia și la începutul colonizării provinciei trans-danubiene cu populație românească din Transilvania și din Vechiul Regat.

Deși populația turco-tătară și-a menținut caracterul majoritar până la începutul secolului al XX-lea, totuși, în perioada interbelică, românii au reprezentat populația majoritară raportată la întreaga provincie.

Dar, pe lângă populațiile românească și turco-tătară, care își vor disputa majoritatea, în Dobrogea mai exista și o însemnată populație bulgărească, foarte activă mai ales în sudul provinciei, dar

și interesante minorități, precum rușii-lipoveni, germanii, italienii, grecii, evreii, țiganii sau armenii, care s-au integrat perfect specificului eterogen al acestei zone.

Pe lângă numărul populației, un alt aspect pe care specialiștii îl studiază este reprezentat de densitatea acesteia, fie într-o anumită regiune, fie la nivelul unei țări. În cazul Dobrogei, densitatea populației a variat în funcție de perioada istorică și de stăpânirea asupra sa, dar și în funcție de specificul terenului. Astfel, zonele de câmpie ale provinciei trans-danubiene au cunoscut o densitate mai mare față de zona Deltei din nordul acesteia.

În perioada interbelică, datele statistice demonstau că populația românească deținea majoritatea în județele Constanța și Tulcea, dar o pierdea în favoarea populației turco-tătare musulmană și a celei bulgărești în județele Durostor și Caliacra din Dobrogea Nouă. Studiile statistice realizate în perioada 1927-1930, în Dobrogea, au scos la iveală cifre interesante care ne pot face o imagine de ansamblu asupra componentei demografice din această provincie.

În anul 1927, situația statistică, din punct de vedere demografic la nivelul celor patru județe, se prezenta astfel:

- județul Tulcea: români: 102.338; bulgari: 28.361; turco-tătari: 5.785; ruși-lipoveni: 34.812; alții: 9.258. În total, județul Tulcea avea, în anul 1927, 180.509 locuitori.

- județul Constanța: români: 154.338; bulgari: 21.565; turco-tătari: 28.952; ruși-lipoveni: 3.347; germani: 7.300; alții: 13.236. În total, județul Constanța avea, în același an, un număr de 228.738 locuitori.

- județul Durostor: români: 31.978; bulgari: 66.044; turco-tătari: 88.642; alții: 3.556. În acest județ trăiau, deci, 190.230 locuitori.

- județul Caliacra: români: 12.343; bulgari: 70.707; turco-tătari: 49.296; găgăuzi: 7.545; alții: 5.864. În acest județ din sudul Dobrogei locuia, în anul 1927, un număr de 145.748 de suflete¹⁰.

În total, în provincia trans-danubiană locuiau, în anul 1927, 300.955 de români, 188.6777 de bulgari, 173.104 turco-tătari, 43.159 de ruși-lipoveni și 43.350 alte etnii, un total de 751.225 locuitori¹¹.

¹⁰ Apostol D. Culea, *Cât trebuie să știe oricine despre Dobrogea*, București, Editura Casei Școalelor, 1928, p. 174.

Recensământul populației din Dobrogea, realizat în anul 1928, a scos în evidență date aproximativ egale cu cele înregistrate în anul 1927 și s-a prezentat astfel:

- județul Tulcea: români: 93.338; bulgari: 28.361; turco-tătari: 5.785; ruși-lipoveni: 34.812; germani: 2.428; greci: 2.236; evrei: 1.776; alții: 1.791. În total, în anul 1927, județul Tulcea avea un număr de 170.554 locuitori, cu aproximativ 10.000 de locuitori mai puțin față de anul 1927.

- județul Constanța: români: 164.219; bulgari: 22.630; turco-tătari: 28.074; ruși-lipoveni: 3.055; germani: 8.275; greci: 6.996; evrei: 2.110; alții: 8.234, adică un total de 246.596 locuitori, cu aproximativ 18.000 de suflete mai mult decât în anul 1927.

Acest fapt se datorează stabilirii în orașul Constanța a unui mare număr de persoane venite din mediul rural dobrogean, pentru a lucra în port, precum și din Vechiul Regat, Transilvania și Basarabia, în cadrul procesului de colonizare a Dobrogei cu element românesc din provinciile mai sus amintite.

- județul Durostor: români: 24.361; bulgari: 72.720; turco-tătari: 88.088; ruși-lipoveni: 916; germani: 16; evrei: 348; alții: 2.172, adică 188.621 locuitori, cu aproximativ 2.000 de locuitori mai puțin față de anul 1927.

- județul Caliacra: români: 25.622; bulgari: 60.357; turco-tătari: 49.351; ruși-lipoveni: 854; germani: 373; greci: 1.636; evrei: 599; alții: 11.484, adică o populație de 150.276 locuitori, cu aproximativ 5.000 de locuitori mai mulți față de anul 1927 datorită aflului de coloniști macedo-români din Grecia și Albania, stabiliți în provincia trans-danubiană începând cu anul 1925¹².

¹¹ *Ibidem*, p. 174.

¹² Constantin Brătescu, *Populația Dobrogei, în Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească. 1878-1928*, București, Cultura Națională, 1928, p. 234. Date foarte bine documentate cu privire la statistica situației demografice a Dobrogei în perioada interbelică, precum și despre situația numerică a minorităților din această provincie în perioada mai sus menționată pot fi găsite în Al. P. Arbore, *Coloniile germane din Basarabia și Dobrogea*, în *Analele Dobrogei*, II, p. 471 și următoarele, Brutus Cotovu, *Cerchezii, un neam dispărut din Dobrogea*, în *Analele Dobrogei*, II, p. 394, Traian Cuzmici, *Folklor lipovenesc din Năvodari (Caracolum)*, în *Analele Dobrogei*, II, p. 273 și I. Georgescu, *Coloniile germane din Dobrogea*, în *Analele Dobrogei*, IV, pp. 17-58.

În anul 1928, în cele 16 orașe și 722 de sate din provincia dintre Dunăre și Mare locuiau 756.047 de suflete, dintre care 310.540 români (41,07%), 184.068 bulgari (24,34%), 171.298 turco-tătari (22,66%), ruși-lipoveni 39.637 (5,24%), germani 11.092 (1,47%), greci 10.895 (1,44%), evrei 4.833 (0,64%) și alții 23.684 (3,14%)¹³.

Estimată în procente, situația demografică din cele patru județe ale Dobrogei, în perioada interbelică, se prezenta în felul următor:

- județul Tulcea: români: 54,72%; bulgari: 16,63%; turco-tătari: 3,38%; ruși-lipoveni: 20,41%; alții: 4,86%¹⁴.

- județul Constanța: români: 67,81%; bulgari: 9,19%; turco-tătari: 11,39%; ruși-lipoveni: 1,24%; alții: 10,37%¹⁵.

- județul Durostor: români: 12,92%; bulgari: 38,55%; turco-tătari: 46,70%; ruși-lipoveni: 0,48%; alții: 1,45%.

- județul Caliacra: români: 17,05%; bulgari: 40,16%; turco-tătari: 32,84%; ruși-lipoveni: 0,57%; alții: 9,39%.

La nivelul întregii provincii dobrogene, situația statistică a populației în procente, în perioada dintre cele două războaie mondiale, s-a prezentat astfel: români: 41,07%; bulgari: 24,34%; turco-tătari: 22,66%; ruși-lipoveni: 5,24%; alții: 6,69%¹⁶.

La nivelul comunei urbane Constanța, cea mai mare din Dobrogea, statistica populației în urma recensământului realizat în ziua de 16 octombrie 1924, arăta existența a 13.425 de familii, cu un număr total de 62.404 de locuitori. În funcție de sex și vârstă, datele statistice indicau un număr de 17.730 bărbați și 15.808 femei, precum și un număr de 14.925 băieți și 13.940 fete¹⁷.

Pe naționalități, situația populației orașului Constanța se prezenta astfel: 44.239 români, 5.565 greci, 3.375 turco-tătari, 3.560 armeni, 1.480 evrei, 825 germani, 120 cehi, 595 maghiari, 144 austrieci, 455 italieni, 83 francezi, 1.637 bulgari, 1.533 alții¹⁸.

¹³ *Ibidem*, p. 143. Vezi și *Anuarul statistic al României*, București, 1928, p. 23 și următoarele.

¹⁴ *Buletinul oficial al județului Tulcea*, Tulcea, 1938, p. 33 și următoarele.

¹⁵ *Monitorul județului Constanța*, Constanța, 1921-1930, p. 18 și următoarele.

¹⁶ *Ibidem*, p. 143.

¹⁷ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (în continuare S.J.A.N. Constanța), fond Primăria Constanța, dosar 9/1924, f. 32.

¹⁸ *Ibidem*, f. 35.

Potrivit unui raport al Prefecturii Poliției Constanța din 30 mai 1925, aproximativ 10.000 de persoane se aflau în cazărmi, școli, internate, închisori, spitale și hoteluri, fără a se regăsi în acte. Mai mult, în timpul lunilor de vară numărul locuitorilor Constanței se mărea cu aproximativ 6.000 de vizitatori¹⁹.

Din datele statistice rezultă că populația românească se afla în majoritate în cele două județe din Dobrogea Veche, și anume Tulcea și Constanța, dar se afla în minoritate evidentă în județele din Dobrogea Nouă, respectiv Durostor și Caliacra. Aici, elementul turco-tătar era majoritar în județul Durostor, iar cel bulgăresc se afla în majoritate în județul Caliacra, în urma celor trei valuri succesive de colonizare din perioada 1878-1913.

De aici, putem trage concluzia că toate acțiunile anti-românești ale bulgarilor aveau la bază suportul demografic superior din partea de sud a Dobrogei. În aceste condiții, Statul Român a încercat să contraatace aceste acțiuni ale comitațiilor bulgari fie prin măsuri de ordin legislativ²⁰, fie printr-o politică de colonizare a zonei de graniță cu element românesc sau macedo-român.

La recensământul realizat în anul 1930, în Dobrogea exista o populație de 750.895 de locuitori, cu o densitate de 28,2 loc./km², față de o densitate de 23 loc./km² la recensământul efectuat în anul 1912, indice care continua să se situeze sub media pe țară de 60,1 loc./km².

Creșterea densității populației în provincia dintre Dunăre și Mare cu numai 5 loc./km² a fost cauzată de faptul că, pentru dezvoltarea economică a Dobrogei, nu s-au întreprins acțiuni speciale, deși, cel puțin la nivel declarativ, toate guvernele care s-au perindat la conducerea României în această perioadă și-au afirmat disponibilitatea în acest sens²¹.

¹⁹ Mariana Cojoc, *Structurile cotidianului la Constanța în primul deceniu interbelic*, în *Studii istorice dobrogene*, Constanța, Ovidius University Press, 2003, p. 259.

²⁰ În acest sens, a fost adoptată *Legea de organizare a Dobrogei Noi*, care stabilea normele de organizare administrativ-teritorială și politică a celor două județe din sudul provinciei în condițiile în care Bulgaria, chiar și după încheierea Congresului de Pace de la Paris din 1919-1920, nu a încetat să-și afirme, în mod deschis, pretențiile teritoriale față de acestea.

²¹ Atena Herbst-Rădoi, *Schimbări în densitatea populației Dobrogei în perioada 1912-1966*, în *Analele Universității București*, XVII, nr. 1/1968, p. 127.

Se menține, în continuare, ca principală zonă de densitate a populației, arealul dunărean cu densități între 30-60 loc./km², mai exact în partea de nord și centrală, precum și o densitate cuprinsă între 40-75 loc./km² în partea de sud-vest, mai exact în partea sudică a Podișului Oltinei.

În această perioadă a apărut o nouă zonă cu o densitate peste media Dobrogei, dar sub media la nivelul României, situată în zona podișurilor Negru-Vodă – Topraisar – Cobadin, mai exact sudul județului Constanța, precum și în zona litorală. Fenomenul s-a datorat, în acea perioadă, dezvoltării mai ample, în comparație cu trecutul, a culturii cerealelor, în condițiile realizării reformei agrare, a împroprietăririi țăranilor cu pământ și a stabilirii coloniștilor. În legătură cu aceasta trebuie subliniată și intensificarea continuă a comerțului cu cereale prin portul Constanța, în contextul măririi necesarului de astfel de produse în Europa, dar și a creșterii capacităților de tranzit și depozitare din port²².

Totodată, localitățile situate în Podișul Babadag, în partea centrală a județului Tulcea, care la recensământul realizat în anul 1912 aveau o densitate a populației peste media Dobrogei, își mențineau această situație, mai mult, înregistrau chiar un oarecare spor numeric.

Astfel, la recensământul realizat la 14 februarie 1919, plasa Babadag avea o populație de 18.050 de locuitori, populația ruso-lipoveană fiind cel mai bine reprezentată cu un număr de 8.524 de suflete, urmată de cei 4.078 de români și 3.952 de bulgari²³.

În comuna Sarighiol erau, la 8 februarie 1919, 2.374 de locuitori, dintre care 2.280 de români, în Somova locuiau 1.429 de suflete. De asemenea, comuna Cășla avea 816 locuitori, dintre care 582 de români, iar în comuna Topolog conviețuiau 2.167 de persoane, dintre care 2.131 erau români, 22 turco-tătari musulmani și 14 germani²⁴.

De partea cealaltă, zona inundabilă a Dunării, precum și Delta Dunării continuau să fie zonele cu cea mai mică densitate, de până la

10 loc./km². La această stare de lucruri contribuiau mai mulți factori. În primul rând, trebuie să amintim că în perioada dintre cele două războaie mondiale zona Deltei Dunării era aproape izolată de restul Dobrogei din cauza inexistenței unor drumuri de legătură. De aici, condițiile de trai foarte grele și bolile care făceau ravagii în rândurile populației ruso-lipovene trăitoare în aceste locuri. Se mai poate adăuga și izolarea pe care aceasta și-a impus-o în raporturile cu autoritățile, precum și cu ceilalți locuitori ai provinciei²⁵.

Creșterea simțitoare a densității populației în zona litorală și pe Valea Carasu s-a realizat, în principal, datorită deplasării populației din sud-estul și sud-vestul Dobrogei, care și-a menținut aceeași densitate la toate recensămintele. Dacă populația din aceste zone ar fi rămas pe loc am fi asistat, de asemenea, la fenomenul de creștere a densității sale în toată partea de sud a provinciei dintre Dunăre și Mare.

Principalele schimbări intervenite în densitatea populației, cu urmări majore în viața și comportamentul cotidian al acesteia, s-au datorat unor mutații deosebit de importante. Apariția unor întreprinderi industriale noi pe Valea Carasu și pe litoral, în principal la Constanța, a dus la atragerea unui număr tot mai mare de locuitori ai Dobrogei, dar și din țară, și a familiilor lor, sporirea simțitoare a activității portuare la Constanța ne mai putând fi acoperită doar cu forță de muncă locală.

O însemnătate deosebită în sporirea coeficienților de densitate a populației în zonele menționate o are și dezvoltarea considerabilă a funcțiilor balneare și turistice ale litoralului dobrogean. Și-au adus aportul corespunzător și intensificarea activităților agricole, dezvoltarea și modernizarea căilor de comunicații pe Valea Carasu, pe litoral și în alte zone ale Dobrogei, toate acestea determinând crearea de unități de servire a populației locale și sezoniere și, implicit, o îmbunătățire a standardelor de trai și crearea unor condiții mai bune pentru creșterea demografică²⁶.

²² Idem, fond Legiunea de Jandarmi Tulcea, dosar 54/1928, f. 40.

²⁶ Atena Herbst-Rădoi, *op. cit.*, p. 128. Documentele statistice elaborate în perioada interbelică au demonstrat faptul că provincia dintre Dunăre și Mare a avut unul dintre cei mai ridicai indici ai natalității din România, în condițiile îmbunătățirii substanțiale a standardului de viață. Ieșirea la mare și, de aici,

²² S.J.A.N. Constanța, fond Căpitănia Portului Constanța, dosar 78/1938, f. 21.

²³ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Tulcea (în continuare S.J.A.N. Tulcea), fond Prefectura Tulcea, dosar 99/1919, f. 110.

²⁴ *Ibidem*, dosar 105/1919